

Становище

За представената от Стойчо Стойчев дисертация на тема „Избори и избирателни системи по света: еволюция, участие и въвеждане на хибридните модели“ за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по 3.3.

Политически науки

От проф. Антоний Тодоров, д.н., Нов български университет, специалност 3.3.

Политически науки

Обща характеристика на дисертацията

Представената дисертация за присъждане на научната степен „доктор на науките“ е задълбочено изследване на един не просто актуален, но смятан от мнозина изследователи за належащ проблем за доброто функциониране на парламентарната демокрация като основен политически режим в страните, които са избрали да живеят съгласно принципите на демокрацията. Налагането на изборите с мнозинство като основен инструмент на демократичното представителство и на управлението на обществото от името на мнозинството е резултат от аксиоматичното възприемане на един основополагащ принцип на представителното управление – съгласието на управляваните. Това е и сред основните причини да бъде изоставен един класически демократичен механизъм на демокрацията – тегленето на жребий, който поставя акцента повече върху фундаменталното равенство на всички граждани, а не толкова върху съгласието на управляваните.

Доц. д-р Стойчо Стойчев представя своето изследване като продължение на вече дългогодишна изследователска практика, при това напълно логично продължение, като се има предвид тематиката на неговите досегашни научни публикации. Основният изследователски въпрос, на който тази дисертация е написана да отговори, се съдържа под формата на заявление за нейната основна цел: *„да допринесе за обсъждането на начина, по който избирателните системи формират демократичното участие, представителство и легитимност в съвременния политически контекст, предвид намаляващата ангажираност на избирателите с демократичните процедури и процеси, наред с нарастващата поляризация, цифровата дезинформация и популизма“*. Казано е скромно „да допринесе“ за обсъждане, но всъщност постига един несъмнено интересен, полезен и оригинален резултат.

Всъщност Стойчо Стойчев формулира не един, а пет изследователски въпроса:

- Защо съществуващите типологии не успяват да класифицират пълното разнообразие от избирателни системи?
- В какво се различават хибридните системи от мажоритарните, пропорционалните и смесените модели?
- Какъв е кумулативният ефект от традиционните предизвикателства пред почтеността на изборите като клиентелизма и купуването на гласове, и от съвременните заплахи в лицето на поляризацията, цифровата дезинформация и дигиталното разделение, върху изборното участие и демократичната легитимност?
- Какви са ефектите от различните видове системи върху участието в изборите и поведението на избирателите?
- Доколко различните системи способстват изборните реформи?

Ще кажа само, че всеки един от тези въпроси може да бъде самостоятелна тема за академична дисертация. Все пак първите два въпроса отвеждат към по-скоро фактологични отговори, докато последните три са истински концептуални и изискват задълбочено проучване.

Текстът е представен на английски език, което разчупва иначе утвърдили се традиционни практики в българската академия, но това съвсем не е изключение, защото име вече много защитени докторати в България на чужди езици. Разбира се, това има и своите последици като текст, предвиден най-вече за англоезична академична публика, макар в днешно време академичните изследователи навсякъде по света да използват активно този станал общоупотребим език.

Избраната структура на изложение е адекватна на така поставената цел и основни изследователски въпроси. В осем логически свързани глави на дисертацията Стойчо Стойчев конструира своето изследване в една концептуална последователност: основи на електоралната демокрация; предизвикателства пред демократичното управление; основни компоненти на избирателните системи; характеристика на хибридните модели; динамика на участието на изборите; влияние на системите върху равнището на гласуване; възможните реформи на изборните законодателства и накрая една по-конкретна глава – влиянието на въвеждането на машинното гласуване в България.

Отново ще кажа, че тази структура съдържа тематики, които сами по себе си могат да бъдат предмет на академични дисертации. Но умението на автора да

обобщава в случая е едно забележително постижение – иначе работата не би могла да бъде детайлно разгърната на по-малко от 600 страници.

Дисертацията е постигнала заявените в автореферата приноси, като основният е в „разширяването на съществуващите типологии на избирателните системи“. С други думи – въвеждането на нова типология, позволяваща да се преодолеят традиционно използваните понятия за описаните на различията между избирателните системи. Съгласен съм, че най-иновативното в дисертацията е „идентифицирането на персонализираните многомандатни системи като фундаментално различен феномен“. Така Стойчо Стойчев обосновава определена новост в таксиномията на електоралните системи, обогатява нашето разбиране за тях, представя ни нова възможна перспектива за електоралните реформи. С други думи, по Карл Попър и Умберто Еко, изследването му допринася не само с нещо ново като разбиране и обяснение, но може да се тества със същите методи от други изследователи и е несъмнено полезно за академичната общност.

В края на оценката ми за постиженията на тази дисертация ще отбележа и начина, по който Стойчо Стойчев формулира основния си извод, а именно, че *„макар избирателните системи да определят в голяма степен превръщането на гласовете във Власт, структурирайки веригите на представителство и легитимация, качеството на изборното участие и демократичната ангажираност зависят в голяма степен от културния, социалния и технологичния контекст.“* Това заключение ми се струва фундаментално в представеното изследване, защото най-вече изисква изследователска храброст, с която да заявиш, че основният обект на твоего изследване (избирателната система) не е най-същественият елемент на конструирането на политическото представителство, а едно от несъмнено необходимите, но свършено недостатъчни условия за това. И не защото избирателната система е в някакъв смисъл второстепенна, а защото самите избори са преди всичко инструмент, а не аксиологическа категория, те могат да произведат както демократични, така и свършено недемократични резултати. Такова, според мене, легитимно разбиране на парламентарната демокрация, в която изборите са основна категория, е несъмнено отлично основание за обяснението на тяхната функция в цялостната система от фактори на политическото представителство. Намирам именно този теоретичен център на представеното от Стойчо Стойчев изследване за една от най-добрите постижения на тази дисертация.

Критични бележки

За толкова задълбочено изследване формулирането на критични бележки несъмнено изисква известно обобщение, т.е. опростяване.

Като най-обща бележка бих посочил нещо вече казано и по-горе – в работата има твърде много тематики, които са наистина свързани, но и достатъчно самостоятелни. Но това може да е и нейно достоинство.

По-конкретно мисля, че работата би спечелила в дискутирането на условията за съществуване и прилагане на новоефинирания модел на електорална система. Това би допълнило, според мене съвсем позитивно, представеното размишление.

Най-сетне известна критика търпи библиографската основа на дисертацията. Референтната основа на изследването мобилизира значителен обем научни публикации от един широк времеви диапазон, но най-съществените от последните години са използвани и коментирани широко в изследването. Без да отивам в неприемливи крайности в използването на разнообразни референции от гледна точка на езиците на публикуване, защото не е възможно това да се направи за твърде широк езиков диапазон, днешните системи на превод с изкуствен интелект позволяват най-малкото да бъдеш добре информиран за изследователските постижения в съответната научна област, публикувани на езици, които изследователят не владее. Особено ако става дума за международни езици, използвани от широки академични общности по света.

Бих дал като полезен пример мащабната колективна монография от 1026 страници под съставителството на Ив Делоя и Нона Майер „Електорални изследвания“, един мащабен труд, който обединявайки приноса на специалисти по изборни въпроси от Белгия, Франция и Швейцария, първи том на *Traité de science politique*, който прави сравнителна оценка на съществуващата работа в областта на изборните анализи, както теоретически, така и методологически. (Yves Déloye, Nonna Mayer (Dir.). *Analyses électorales*. Yves Déloye; Nonna Mayer (dir.). Bruylant, pp.1026, 2017, *Traité de science politique*, 9782802755715.) Също така и един полезен източник за сравнение на електоралните практики включително в историческа перспектива на страните от Европа с участието на широк кръг изследователи от различни страни и под съставителството Дитер Нолен (Heidelberg) и Филип Стювер (*Elections in Europe: a Data Handbook* . ed. / Dieter Nohlen; Philip Stover. 2010, Nomos Verlagsgesellschaft, pp. 2096, 978-3832956097).

Малко съм разочарован от липсата на позовавания върху изследвания на автори от България – единственото цитирано в библиографията име на статия (2003)

от Татяна Костадинова, която отдавна живее и преподава в САЩ. Предполагам, че намерението е публикуване на текста като книга предназначена за академична англоезична публика, но съм убеден, че тази публика непременно е многонационална и многоезична. А и има немалко вече англоезични публикации по тази тематика на автори от България.

Заклучение

Няма съмнение, че представеното изследване организирано в този спазващ академичните норми текст е оригинално постижение в разбирането ни за изборите и начина на превръщането на гласовете в заемани места в представителните институции. Имам всички основания за заявя, че качеството на представената работа съответства изцяло на критериите за присъждане на научната степен „доктор на науките“ на доц. д-р Стойчо Стойчев по специалност 3.3. Политически науки.

проф. Антоний Тодоров, д.н.